

розширене відтворення національної економіки не може засновуватись виключно на зовнішніх кредитах. Останні можуть мати місце, але як деяке доповнення до внутрішніх джерел нагромадження. Система, що не має внутрішнього потенціалу до економічного зростання, ніколи не матиме титулу національної економіки.

Нетрадиційно і синергетично думаючий політик або економіст вже не може оцінювати те чи інше рішення способом прямолінійного порівняння попереднього і наступного стану: він зобов'язаний порівнювати реальний перебіг наступних подій з вірогідним ходом подій при альтернативному ключовому вирішенні.

Синергетика на сьогодні ще недостатньо оволоділа економічною матерією. Саме остання здатна надати синергетиці не тільки новий категоріальний обрис, але і нескінченне поле для практичних запроваджень. Економічна теорія, оволодівши синергетичною парадигмою, здатна виокремлювати якісно новий клас завдань з дослідження трансформаційного процесу суспільства.

1. Горбунов Э. Структурные изменения и народнохозяйственное управление ресурсами. – М.: Экономист, 1992. – С.3.

2. Рябченко О.Д., Козинець А.С. Властивості золотого перерізу в акціонуванні й економіці. – К.: Експрес-новини: наука, техніка, виробництво, 1996. – С.23-24.

3. Бронштейн И.Н., Семендяев К.А. Золотое сечение: Справочник по математике для инженеров и учащихся втузов. – М., 1980. – С.207.

4. Рябченко О.Д. Возможности розподілу доходу в акціонерному підприємстві. – К.: Інформація і ринок, 1997. – С.17.

5. Крючкова І. Економіка і принципи золотого перерізу. – К.: Дзеркало тижня, 2002. – С.8.

6. Сакс Д. Приватизация в Польше // Международная экономика и международные отношения. – 1991. – № 10. – С.84-99.

7. Ерохин С.А. Синергетическая парадигма современной экономической теории // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 1-2. – С.7.

Отримано 14.01.2003

УДК 332.122

Є.М.КАЙЛЮК, професор, І.В.ФІРЦОВА

Харківська державна академія міського господарства

ТЕОРЕТИЧНІ Й ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МІСТ

Розглядаються актуальні проблеми сучасних міст, їх вплив на виконання містами економічних, політичних та інших функцій, а також на розвиток самих міст та регіонів у цілому. Даються рекомендації щодо вирішення питань, пов'язаних з відновленням міських територій, що потребують рекультивції.

Початок 21-го сторіччя буде сформований новою фазою 7000-

річної історії міст: невдовзі в них буде мешкати більше, ніж 50% населення світу [3]. Хоча неможливо передбачити глобальні наслідки урбанізації на наступні десятиріччя, але загальновідомо, що зміни її масштабу, розповсюдження та важливість міст впливають на політичні системи, економіку, навколишнє середовище й соціальні структури.

Такий активний вплив урбанізації означає, що майбутнє міст справлятиме великий вплив на добробут людей незалежно від місця їхнього проживання. Так, протягом останніх років рівень урбанізації країн – членів Організації економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР) досягнув у середньому 80%; шість із 12 найбільших у світі міст знаходяться в цих країнах (Токіо, Мехіко Сіті, Нью-Йорк, Сеул, Осака і Лос-Анджелес). Місто – це динамічне місце, де швидко виявляються соціальні й екологічні наслідки економічних і технологічних змін. У результаті місто часто розглядається як дуже вразливе до таких змін, як жертва незрозумілих і неконтрольованих процесів. Існують поважні причини занепокоєння майбутнім міст: від появи декласованих елементів суспільства, злочинності й антисоціальної поведінки до закриття заводів, пов'язаного із структурними зрушеннями в економіці, до сфери послуг, проблем міської освіти, перевантаження системи міського транспорту, забруднення повітря та ін.

Проблеми розвитку міського середовища останнім часом розглядали такі вчені, як П.Холл [1], Р.Путнем [2]. Питанням сталого розвитку міст приділяється багато уваги в публікаціях Організації економічного співробітництва й розвитку, а також на Шведській раді з питань охорони навколишнього середовища [3].

Багато міст виконують економічні функції, які неможливо перенести на будь-яку іншу територію без втрати ефективності й продуктивності. Однак ефект агломерації міст важко оцінити в кількісних показниках. ВВП деяких крупних метрополів (наприклад, Велике Токіо) еквівалентний розвинутій країні з удвічі більшою кількістю населення (Велика Британія). Але не всі переваги належать великим містам. Багато міст з швидко зростаючим обсягом експортних продаж у США – це менші міста, такі як Ері (штат Пенсільванія), Ла Крос (штат Вісконсін), Рено (штат Невада), Одеса-Мідланд (штат Техас). У минулому швидкі темпи росту населення порушували питання сталості великих міст у соціальному й екологічному аспекті. Питання про великі міста ще й досі є актуальними для країн, що розвиваються, в яких різко зростає кількість мегаміст й питома вага населення, що мешкає в містах.

Організація і використання простору міст, зважаючи на їх концентрацію та комплексність, мають вирішальне значення при від-

повіді на запитання, чи продовжуватимуть міста бути двигунами економічного зростання. Ці проблеми, що є центральними для ефекту агломерації міського середовища, детально вивчаються в рамках політики територіального розвитку. Макроекономіка розглядає національні одиниці як неділимі, і політика економічного районування не дуже стурбована тим, як люди й діяльність розподілені на території міст регіону. Той факт, що більшість міст мають рівень продуктивності вище середнього, залишається, таким чином, “феноменом чорного ящика”: люди знають, що щось відбувається у місті, що поясняє наявність певного результату, але що саме відбувається і хто за це відповідальний, – це таємниця.

Чим більше міст схожі одне на одне, зі схожими ринками нерухомості, школами й пунктами роздрібної торгівлі, тим легше розміститися там людям і фірмам. Простір в економіці масового виробництва й стандартизованих послуг розподілявся й використовувався крупномасштабно, на основі універсальних моделей і зонувався за принципом монофункціонального землекористування для будівництва, роздрібної торгівлі та магазинів або об'єктів соціального користування і комунальних послуг, а люди повинні були пристосовуватися до нього. Нова ж економіка, сформована з орієнтацією на сферу послуг і рівень знань працівників, потребує більш різноманітного використання, більш індивідуальних розробок, більш спеціалізованих форм, які краще враховують потреби, що постійно змінюються, бажання й вимоги людей до навколишнього середовища щодо відпочинку, праці та життя. Можливості зараз більше пов'язані з експлуатацією місцевих фондів, ніж із залученням короточасних, тимчасових інвестицій. Тепер і в передбачуваному майбутньому фірми повинні будуть розташовуватися в тих містах, де хочуть жити ті люди, яких вони найматимуть на роботу або обслуговуватимуть. Це фундаментально змінює методи територіального розвитку від функціоналізму до підходу, орієнтованого на людину. Головним принципом програмно-цільового управління є принцип планування, який передбачає формування кінцевих цілей, засобів їх досягнення, закінчуючи програмою конкретних робіт, що забезпечує досягнення поставлених цілей. Даного принципу слід дотримуватися при розробці довго-, середньо- та короткострокових планів на всіх рівнях управління і на всіх стадіях життєвого циклу. Для того, щоб ефективні середньострокові стратегії могли бути взаємопов'язані з тим баченням майбутнього, якого сьогодні потребують люди, потрібні нові методи управління розвитком виробничо-економічних систем [4].

Той факт, що міста у різних частинах світу мають схожі проблеми, показує, що міські умови відрізняються більше за ступенем, ніж за

типом. Такі терміни, як місто, пригород і метрополія (столичне місто або велике місто з пригородами) часто стають на шляху розуміння загальних тенденцій. Натомість більш важливою є відносна вага проблем економічних, соціальних та навколишнього середовища, а також межа, за якою зміни перетворюються на проблему. На думку експертів ОЕСР, трьома з основних важливих завдань урядів є, по-перше, підтримка скоординованих, цілісних, багатосекторних рішень; по-друге, забезпечення зв'язку між різними рівнями керівництва, включаючи визнання більшого значення впливу урбанізації й міст на політику різних економічних секторів; і, по-третє, забезпечення кращої відповідності між ресурсами та обов'язками на рівні міст та метрополій [5].

Така програма відтворює перехід від коригуючої політики втручання до проактивної політики. Сфокусований на міських проблемах підхід був хибно пристосований до ступеня зміни й розвитку міст і був дещо неповноцінним з причини недостатньо повного, всебічного бачення міста або міста-регіону в цілому. Такий підхід до територіального розвитку, метою якого є обґрунтованість, логічність і послідовність, може фокусуватись на факторах, що дозволяють всім містам реалізувати їх потенціал та інтегрувати пріоритети на інтеграційному рівні.

Перехід до більш всебічного, далекоглядного підходу до урбаністичної політики почався на початку XX ст. як реакція на ряд тенденцій: глобалізацію, що надала міській владі більше ініціативи, обов'язків і відповідальності; нові вияви соціальних відхилень, що виражались у зростанні бідствуючих міських районів; програму сталого розвитку, що привернула увагу до важливості міського навколишнього середовища й соціальних умов. Окрім цього, стало цілком очевидним, що ті стратегії, які в минулому досить добре справлялися з такими проблемами, як перевантаженість транспортної системи міста шляхом будівлі нових доріг, накопичення відходів і сміття – шляхом розширення територій звалищ, і низькодоходне житло – шляхом побудови більшої кількості соціальних будівель, на сьогодні вже не є життєздатними. Уряди все більше розуміють, що вони вже не є тільки місцевими, а стають центральними для національної єдності й конкурентоздатності.

Феномен деконцентрації населення, що робить міські центри слабкішими, часто сприймається як сила, якій неможливо протистояти. Фактично він часто є результатом дії ринкових сил з рядом непередбачуваних наслідків. Він змінив економічні, екологічні й соціальні умови багатьох існуючих міст, де міська інфраструктура недостатньо використана. Цей феномен також трансформував багато районів міської периферії, підвищивши щільність їх населення і комплексність, що при-

зводить до зростання транспортної перевантаженості при щільній інфраструктурі. Нарешті, він значно підвищив економічний вплив урбанізації, погіршивши якість повітря, підвищивши рівень шуму, навантаження на систему водопостачання і погіршивши якість води. В коментарі за результатами саміту глав держав СНД, що відбувся в квітні 2000 р., відзначається наступне: “Сталий розвиток міст стане основною зміною в політиці цього сторіччя. Переборюючи несталі тенденції розвитку міст, до яких входить забруднення навколишнього середовища, розростання міст і т.ін., шляхом інтегрованих методів політики ми зможемо покращити життя міських мешканців” [2] .

Спільні зусилля місцевої, регіональної влади і уряду країни із зміцненням територіального розвитку мусять стати головною рушійною силою економічних змін, удосконалення місцевих ресурсів та людських можливостей, створення сприятливих умов для бізнесу. Справа територіального розвитку – створення і менеджмент великих, різнорідних й комплексних міст та регіонів – це найвищою мірою міжнародна справа. Це є основою зміни парадигми суспільної політики. Місцевий досвід територіального розвитку стає товаром міжнародного попиту. Існує великий і зростаючий ринок поставки товарів, послуг та досвіду, необхідного для розвитку територій, усього – від громадського транспорту й систем менеджменту комунальних послуг до архітектурних та інженерних розробок, технологій із захисту навколишнього середовища та виготовлення будівельних матеріалів. Цей ринок стає все більш міжнародним.

1.Hall P. Cities in Civilization. – Weidenfield and Nicolson, 1998.

2.Putnam R. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. – Simon and Schuster, 2000.

3.OECD Territorial Outlook 2001. – OECD, 2001.

4.Кононенко І.В., Єфременко І.М. Методичні матеріали з формування програм розвитку галузей місцевого господарства. – Харків: Інститут машин і систем, 2001.

Отримано 21.02.2003

УДК 330.322.014

А.Д.ЧЕРНЯВСЬКИЙ, канд. екон. наук

Міжгалузевий інститут управління Міністерства освіти і науки України, м.Київ

ПРОЕКТНІ, КОНСУЛЬТАЦІЙНІ Й “ІНЖИНІРИНГОВІ” ПОСЛУГИ В БУДІВЕЛЬНОМУ КОМПЛЕКСІ

Розглядаються взаємовідносини між замовниками і виконавцями по створенню будівельної продукції, виходячи з умов будівельного ринку. Висвітлюються особливості закордонного досвіду і основні напрямки функціонування інжинірингових структур по наданню інженерно-консультаційних послуг.